

נאמרות גם בסעודה במשתה הנישואין, אך הן עיקר החיוב לאמרם הוא בזמן הנישואין, ואין דין אמירתם בסעודה אלא מפני שזה מהוה המשך השמחה שהתחילה בעצם הנישואין, א"כ אינם מהוים חלק מברכת הוימוון והמוזון. ע"כ שפיר כ' הכ"מ שהוא מצד דין "מקהלות" ולא מצד השתייכותם לברכת הוימוון.

הרב שאול ישראלי

בענין מדבקות בשבת

שאלה. קיימות כיום מדבקות המרוחות בגיר דבק, והן נתונות על גיר שאף הוא מרוח בחומר מסוים, שהמדבקה אינה נדבקת אליו אלא באופן רופף וניתן להוריד אותה ממנו בקלות והוא עשוי באמת למטרה זו שיוסלו להעבירו מגיר זה לגיר אחר. השאלה היא מה דין הורדת מדבקה מעין זו מהגיר שעליו נתונה בשבת וכן שימת מדבקה זאת על גיר אחר שגם הוא מסוג הגיר הקודם, שאינו נדבק אליו באופן מוחלט אלא ניתן להורידו ממנו באותה קלות.

אם יתברר לנו שפעולות אלה מותרות בשבת, יהיה בזה פתרון לבעיית רישום הזמנת המנות בבתי מלון ובמסעדות על-ידי המלצרים, דבר המביא להרבה חילול שבת.

א. ראשית יש לברר לאיזה מלאכה ממלאכות השבת יש לשייך הפעולות הללו, בכדי לקבוע אם פעולה מעין זו יש בה איסור מצד מלאכה זו לפי הגדרים שנאמרו בה.

בין ל"ט מלאכות נמנות מלאכות הקושר והמתיר וכן התופר והקורע. המתיר והקורע יש להן אותו דמיון. ולמה תמנינה כמלאכות נפרדות על כל התוצאות שיש לזה. באבני נזר (או"ח א סי' קפ אות ה) עמד בזה ונוקט שמטעם זה העושה מלאכה הדומה לקשירה ותפירה כאחד אינו חייב אלא אחת. וז"ל שם: באבני נזר (או"ח א סי' קפ אות ה) עמד בזה ונוקט שמטעם זה העושה מלאכת קשירה ותפירה כאחד אינו חייב אלא אחת.

אי אפשר לחיובי תרתני. הדומה למשמר דאי אתרו ביה משום מרקד חייב, ואי אתרו ביה משום בורר חייב. ומכל מקום אינו חייב אלא אחת. אף דאם היה בורר ומרקד היה חייב שתיים אף דדמיין להדידי כיון שהיו במשכן. מכל מקום משמר דמיא לבורר ומרקד אי"ח אלא אחת דמלאכה אחת היא. כן בקושר ותופר. דענין שניהם לחבר שני דברים, ומכל מקום שתי מלאכות הן כיון דהוה במשכן. מכל מקום אם חיבר שני דברים על-ידי תפירה וקשירה אינו חייב אלא אחת. ע"כ (עיי"ש ושתלה זאת במחלוקת אם עושה קשר בחבל אחד בראשו יש בו גמי חיוב קושר כיון ככה"ג הקשר קיים, דלפ"ז הן שתי מלאכות שונות. דתופר היינו שמחבר שני דברים זל"ז ול"ד לקושר).

אך לפ"ז ק"ל מהו זה שדנו הראשונים (ויובא להלן בע"ה) אם בתופר בעי נמי שיהא לקיימא בדומה לקושר, ואם הן אותו סוג מלאכה, הרי אם קשר קשר שאינו של קיימא יתחייב משום תולדה דתופר. וצ"ע לכאורה. (וצ"ל דשיטות אלה סברי דעושה קשר גם בקצה אחד של חוט נמי הוי קושר, ע"כ שתי מלאכות שונות הן). אך בערוה"ש (סי' שי"ז סי"ח) העלה דיש הבדל בין קושר לתופר. דחיבור דקשר ראוי להתירו ולהשיבו לקדמותו. משא"כ בתופר (מדבק) כשירצה להשיבם לקדמותם בהכרח לקרוע זה מזה משא"כ בקושר. ע"כ.

והנה המדביק גיירות וכיו"ב ול"ז כ' בשו"ע, ומקורו ברמב"ם (סוף סי' ש"מ) דהוא תולדה דתופר. נראה לפי הגדרת הערוה"ש הנ"ל זהו רק במדבק באופן שהחיבור הוא חזק ואינו ניתן להתפרק אלא על-ידי קריעת זה מזה. ואילו המדבקות שניתן בקלות להורידם אין לראותן כתולדה של תופר, שהרי קל להורידם, וכשמורידם מהנר זה חוזר ממש לקדמותו וא"כ יש לדון בהם מצד מלאכת קושר ולא תופר. אכן לפ"מ שהבאנו מהאב"נ, מיתלי תלי במחלוקת הראשונים שגחלקו לענין העושה קשר בחוט מבלי לקשר שני הצדדים ול"ז, דלדעת הרמב"ם והנוקטים בשיטתו דאין חייב בזה משום קושר, כל מדביק, כולל גם נידון דידן, יש לדון בו מדין תולדה דתופר. ואילו לשיטת השניה, הרי העלה דלפ"ז מדבק יהיה בדומה למשמר — שהוא (יכול ונתשב להיות) תולדה של שתי המלאכות של קושר ותופר גם יחד (והשו"ע אוזיל בשיטת הרמב"ם וכו"ל). ומ"מ נראה שאם לפי שנחשבו כתולדה של אחת ממלאכות אלה אין בו איסור, לא יתכן שנחייבו או נאסרו מצד המלאכה האחרת, וכפי שכבר הערנו לעיל, דלפ"ז מוכרחים להשוות את שתי המלאכות כשלעצמן ג"כ לענין חיובם ופטורם. ב. בענין תופר כשאינו של קיימא מביא הרמ"א בשו"ע (סי' שי"ז ס"ג) מחלוקת:

אסור לנתק או לחתוך זוג של מנעלים תפורים יחד כדרך שהאומנים עושין, אע"ג דהתפירה אינה של קיימא, דאין חילוק בתפירה בין של קיימא לאינה של קיימא. ויש מתירין בתפירה שאינה של קיימא (הג' מרדכי פ' במה שומנים) ואין להתיר בפני ע"ה.

מקור הדברים הוא, כפי המצויין, במרדכי (פרט לתוספת דאין להתיר וכו' שהוא מהב"י) וז"ל:

(סי' תנו) — — — אם היה תפור מי בית הצואר (כדרך הכובסים לצורך הכביסה) או כמו שמדבקים הרצענים זוג של מנעל אסור לנתקן וכו'. שלא מצינו חילוק בין תפירה של קיימא לתפירה שאינה של קיימא. ורפיא בידי עכ"ל. ורבינו יואל מתיר אפילו בתפירה הואיל ולא להתקיים עבד. וכן אמרינן לקמן (דף ע"ג: כנראה זה ט"ס וצ"ל דף ע"ד:).

וראיתי בכלכלת שבת לבעל התפא"י שנוקט בפשיטות שהאיסור הוא מצד מכה בפטיש (וכ"ג קצת מהמ"ב). אבל תמהני שהרי מפורש נאמר בטעם הפקפוק של

דעה האוסרת דלא מצינו חילוק בין תפירה של קיימא לתפירה שאינה של קיימא הרי שפתותיו ברור מללו שהוא מצד מלאכת תופר. והכי גם מסתבר שהרי כפי הנראה תפירה זו היא לאחר שנגמרה מלאכת הנעלים שתופרם כדי שלא יתפרדו זמ"ז עד שיבא המזמין או הקונה ויקחם. ובוה המלאכה כולה כבר גמורה כי אילו היה בא האיש שלו מיועדות לא היה צריך כלל לקושרו. וז"פ.

ויש לדון במה דמיתו רבינו יואל לסייע להיתר מקושת הגמרא בענין תופר שתי תפירות דמקשה הגמרא שם "והא לא קיימא" (ופירש"י כיון דלא קיימא לאו מלאכה היא). והוצרך לתרץ דמיירי כשקשר החוט. דמה ראייה היא לנידון, דהתם הקושיא דכל דלא קשר קצה החוט, זה נפרם מעצמו, ע"כ פשוט שבכל כה"ג אין כאן עשיית מלאכה כלל. משא"כ בהא דמנעלים (וכן בתפירת הכובסים) מצד המעשה כשלעצמו זה יכול להתקיים, ובכדי להפרידם יש צורך לנתק התפירה כמבואר שם, וכל הדיון אינו אלא מצד מחשבת התופר שהיא שזה יהיה רק לזמן עד שיבא לכלל שימוש. א"כ מה ראייה דנתחשב עם מחשבתו לבטל שם מלאכה מינה. והרי כך מורים הם דברים של הריב"א שפקפק בזה "ורפיא בידיה" כי לא מצינו חילוק זה בתפירה, וכוונתו ברורה כי אמנם מצינו כיו"ב בענין קושר דיש חילוק בין של קיימא לאינו של קיימא, והיינו מצד מחשבת העושה, שיש שהוא מותר לגמרי ויש שאי"ב חיוב מה"ת. אבל לא מצינו כה"ג בתופר.

ג. וראיתי שהאב"נ כבר עמד בעיקר ההבחנה אם לזמן ארוך ואם לזמן קצר בהשפעת מחשבתו שלא מצאנוה אלא במלאכת הקושר ולא במלאכה אחרת (מל' קושר ס"י קפ ס"י): הא דבעינן קשר של קיימא ואם דעתו להתירו פטור ולכאורה מ"ש מכל המלאכות דאם הוציא על מנת לחזור ולהכניס או כותב ע"מ למחוק חייב. ואחרי שו"ט ארוך מסיק עפ"י הסוגיא שבת מ"ח: דענין חיבור שני דברים זע"ז הדבר תלוי במחשבת המחברים. ואם דעתו מעיקרא היא לחבר רק לזמן הרי בבא הזמן מחשבתו מועילה לדאותו כנפרד ואי"ז בגדר אין מחשבה מוציאה מידי מעשה, כי מעיקרא לא היה המעשה אלא עד אותו זמן שירצה בקיומו.

וע"כ כיון דבשבת אי"ח אלא כשמלאכתו מתקיימת, ע"כ כשאינו קשר של קיימא אין מלאכתו מתקיימת — — — דמלאכת הקושר הוא החיבור והרי אין החיבור מתקיים שהרי אין דעתו שיהא מחובר רק לזמן וכשיעבר הזמן בודאי לא היה רצונו. ע"כ.

דברי האב"נ אמורים בענין מלאכת קושר, וזה לאותה שיטה שאין לחייב על מלאכת קושר אלא כשמחבר דבר עם דבר, וכמבואר בדבריו. וא"כ כש"כ במלאכת תופר שהוא אליבא דכל השיטות חיבור דבר אל דבר, שכיון שהדבר ברור עכ"פ ממה דפריך בענין תופר בלי קשר והא לא קיימא, שתפירה שאינה קיימת אין עליה שם מלאכה, ממילא גם כשאין דעתו שיהיו קשורים בדרך של קיימא, הרי זה בגדר "אין מלאכתו מתקיימת". וזאת היא כוונת רבינו יואל שמסתמך להתיר הא דמנעלים (וכן מה שמחברים הכובסים) כיון שאינו עשוי

אלא לזמן, כיון שמפורש בגמרא כנ"ל שאם לא קיימא אינה מלאכה, לגבי מלאכה זו שעיקרה החיבור מהני גם מחשבתו שלא לראות את זה חיבור.

ד. ויש לעיין בדעת הריב"א האוסר, מה יענה להוכחה שמביא רבינו יואל, שהיא מסתייעת מהסוגיא דשבת דף מ"ט: וכן"ל. ונראה שגם לדידה אין זה איסור מה"ת. אלא שנסתפק לענין איסור דרבנן שהרי גם בקושר אנו מבחינים בין קשר שהוא לשעה קצרה לקשר שהוא לזמן יותר ממושך לכל שיטה ושיטה כדאית להו, דיש האוסרים אם זה יותר מאשר ליום אחד ויש הקובעים שיעור שבוע, וכמבואר בשו"ע. וע"כ י"ל דהאי גוונא דתפירת המנעלים זל"ז שאין לזה זמן קבוע להתרתם, ותלוי בקונה או במזמין וכן"ל, די"ל דבזה איסור דרבנן מיהא איתא.

וכן נראה מהב"י והרמ"א שהעתיקו שתי הדעות האוסר והמתיר וסיים בזה הב"י (ובעקבותיו גם הרמ"א) שאין להתירם בפני ע"ה, שנראה מזה שנוטים להתיר כדעת המקיל. ואילו היתה דעת האוסר לאיסור תורה היה לנו ללכת לחומרא. כדנקטינן כל כה"ג במחלוקת ראשונים שהוא כספק מה"ת לחומרא. כן נראה לענ"ד, ומ"מ עדיין קשה להכריע וצ"ע.

והנה על האמור בשו"ע (סו"ס שם) שהמדבק ביירות הוי תולדה דתופר כתב המג"א (ס"ק יח):

בדפים שנדבקו (ע"י שעות או ע"י מלאכת הכריסה) מותר לפותחן בשבת כמו שכתוב בסימן שי"ד סעיף י' שלא נעשה לקיום וכו'". והאמור בסעיף הנ"ל הוא:

חותמות שבקרקע כגון דלת של בור שקשור בו חבל יכול להתירו דלא קשר של קיימא הוא שהרי עומד להתיר.

ויש לעיין בכוונת המג"א שהביא להסתמך על ההלכה הנ"ל בתרתי. חדא, שכיון שהמדובר על תולדה דתופר ולא תולדה של קושר היה לו להביא הא דסימן שי"ז שמדובר על מלאכת תופר של תפירת המנעלים זל"ז שברמ"א הנ"ל, ושם כאמור שתי דעות בתפירה מעין זו שאינה עשויה לקיום. ואם אמנם כנראה משם נקטינן לקולא וכן"ל, מ"מ הרי זוהי ההלכה שעליה יש להסתמך ולא על זו שדן על מלאכת קושר. ותו, דהרי שם לפני כן הלכה מעין זו בחותמות שבכלים ששם ההלכה להקל עוד יותר, והרי הנידון של הפרדת דפים הוא ג"כ בכלים וכך נאמר שם בסעיף ז':

חותמות שבכלים — — — שהכיווי שלהם קשור בחבל יכול להתירו או לחתכו בסכין או להתיר קליעתו וכו'.

והיינו שבעוד שבדלת של בור אין להתיר רק התרת הקשר, אבל לא חתיכתו והתרת קליעתו, בכלים גם פעולות אלו מותרות. ובעצם בדפים שנדבקו הרי ג"כ יתכן שיקרעו ע"י פתיחתם והיה צריך להביא מהא דמותר לחתוך ולהפקיע.

ה. ונלענ"ד דכונה עמוקה במה שהביא מסעיף י' ולא מסעיף ז' וכן שלא הביא הא דנחלקו בענין המנעלים, כי היה מקום לאיסתפוקי למעשה דשמא כדעת המחמיר

שמוספק בעיקר הדין מדאורייתא וכפשטות לשונו שלא ברירא ליה בדין תופר תפירה דלא קיימא, כל כה"ג שמעצם המלאכה זו יכולה להיות קיימת, רק מצד מה שבת העושה אינה לקיימא. ולזה לא רצה להביא מסעיף ז' שדן בפתיחת הקשר של כלים. דהרי כבר נתבאר דהשו"ע נוקט כדעת הרמב"ם שקושר לאו היינו תופר, דע"כ מדבק ניירות אינו תולדה דקושר רק תולדה דתופר וא"כ אין ראיה מהא דמותר להתיר לחתוך ולהפקיע קשר של כלים, כיון דהתם אתינו עלה רק מדין מלאכת קושר, והתם י"ל דכל קשר שאינו של קיימא אינו בתורת קשר כלל. ואילו בתופר הרי נסתפק לו לריב"א "שלא מצינו חילוק בין תפירה של קיימא לתפירה שאינה של קיימא". ולזה מביא מהא דחותמות בדלת בור, דהתם בר מהשאלה של התרת הקשר קיימת גם שאלת מלאכה נוספת, והיא — סתירה ובנין (דאינו קיים בכלים דאין בנין וסתירה בכלים, רק אם זה בנין גמור (כתוס' שבת ק"ב: תוד"ה האי מאן). דגם שם קיים אותו ספק שיש להסתפק בתופר כי לא מצינו חילוק מצד מחשבת העושה בין שדעתו לבנין של קיימא לבנין שאינו של קיימא ואפ"ה מותרת התרת הקשר. על כרחך כל שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שאינו עשוי להיות אלא קשר לזמן קצר, שכל פעם צריך להשתמש בבור מתיר קשרו אין ע"ז תורת מלאכה כלל גם מדין מלאכת בונה וסותר ומותר אפילו מדרבנן, כמו כן יש ללמוד מזה על הדפים שנדבקו שמוכח מתוכו שאינו עשוי להשאר דבוק, ועדיפא מינה כמבואר בדבריו, שהרי מאליו נעשה ולא ניחא ליה כלל ממה שנדבק, דשרי.

ו. ונראה דמטעם זה, בנידון דפותחת של כלים ובור שמצד טיב הקשר זה אמנם יכול להשאר של קיימא, אבל מצד מיקומו בפותחת זה מוכח מתוכו שאין הכוונה לקשר קבוע, אין קיים, כאן חילוק בין שעומד להתיר בו ביום או באותו שבוע וכי' כדרך שמצינו בכל קשר שאינו של קיימא שיש הבדל בדברים, כי שם אין עצם הקשר מוכיח על הכוונה אלא תלוי במחשבת העושה גרידא ולא כן בגוונא דמוכח מתוכו, בזה אעפ"י שאין שם הגבלת זמן, באופן שיתכן שלא יצטרך לפתוח הבור תוך שבוע מ"מ מותר, והוא מטעם הנ"ל.

ומכאן שפיר למד המג"א לענין הפרדת הדפים שודאי מתוכו מוכח שאינו אלא במקרה ועומד להפתח. אלא שלכאורה תקשי דעת האוסר פתיחת המנעלים שנתפרו זה לזה שהרי גם שם מוכח מתוכו שאין הכוונה להשאירם מחוברים כן, שהרי א"א להשתמש בהם אלא ע"י שיתרים (וכן בתפירת הכובסים). ולזאת נראה דצ"ל כמו שהעלינו לעיל שגם האוסר אינו אוסר אלא מדרבנן. ואעפ"י שבנידון דחותמות מותר גם מדרבנן, י"ל דלענין זה יש לחלק בין תולת בדעת עצמו, כהא דדלת בור ודלת כלים שכל שהוא צריך לה עומד להתיר הקשר, לבין הא שהרצענים תופרים הנעל זו לזו שעד שיבא הקונה צריך לנעלים ישארו במצב זה, ואין דעת הרצענים עצמם להשתמש בהם היום או ליומא אחרא. כנ"ל.

ז. ובדברים האמורים יתבאר לנו מה שנתקשה בקרבן נתנאל (פ' כלל גדול אות נ') בהא דפריך במלאכת תופר שתי תפירות "והא לא קיימא".

פירש"י וכיון דלא קיימא לאו מלאכה היא. משמע דעיקר קושית הש"ס דלא הוי אב מלאכה, אבל פטור אבל אסור הוא. ולכך תמה אני מאין נהגו העולם שתוחבים עם מחט שקורין שטעקנאדל (נראה דהיינו סיכת בטחון) בל"א הקריינו עם המלבוש שקורין שופצא בל"א, הא הוי שתי תכיפות, וכן הנשים בפראג שמתברין השלייאר עם המחטים הללו הא הוי שתי תכיפות.

וכונתו ודאי למאן דאוסר במלאכת תופר גם בגוונא דלא הוי לקיימא, דהרי התם ודאי החיבור אינו אלא לבו ביום. אלא שלהאי דעה ההבדל בין בו ביום ליום אחר אינו אלא בקושר, ולא בתופר. ודייק דמלשון הגמרא ורש"י נראה דגם באינו של קיימא איסורא מיהא איכא.

אכן להג"ל, כל מלאכה שמחשבתו מוכחת מתוך מעשיו שאינו אלא לשעה ולא להתקיים כך, אין בו גם איסור דרבנן. ואף דעה זו שיש להסתפק בתפירה הוא רק בגוונא שתולה בדעת אחרים, אבל כל שדעתו לחזור ולפתוח התפירה אין גם איסור דרבנן. והנה תא חזי מאי עמא דבר שמה שנהגו בפרג גם היום נוהגים להתיר לפרוף בסיכת בטחון ולית מאן דחש לה. וזה ודאי מצד האמור כי אין זה אלא חיבור לזמן קצר ומחשבתו מוכחת מתוך מעשיו, בזה לכל הדעות מותר.

ת. ומכאן גם לניד"ר בשאלת המדבקות, שהדבר ניכר שמעיקרא לא הושמו אלא לשעה עד שיצטרך להשתמש בהם. וכן כששם עכשיו המדבקה על גיר שאינו נדבק בו באופן גמור והדבר מוכיח שאינו אלא לשעה, אין בו משום איסור כלל. ובפרט דכנ"ל מוכח שגם בזה שנחלק הריב"א נקטינן להלכה כדעת המתירים. ונראה שבוזה אין גם ההגבלה שלא לעשות זאת בפני ע"ה. שכן מכיון שעושין זאת ע"י שינוי בולט מדרך שעושין ביום חול הרי גם ע"ה רואה בבירור שרק אופן זה הוא המותר, ואדרבא ע"י יוכח עד כמה הדברים מדוקדקים.